

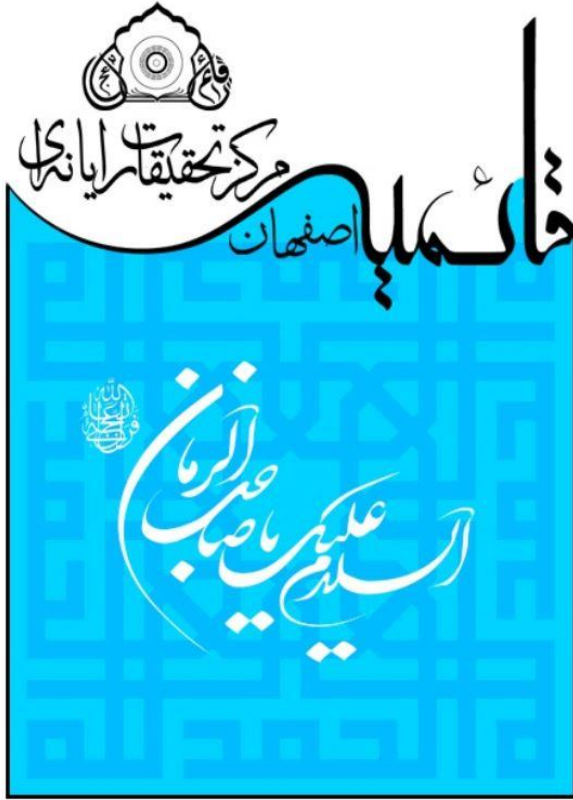
Kitap Tanıtımı

Geliş Tarihi/Received Date: 26.08.2022

Kabul Tarihi/Accepted Date: 31.10.2022

MATLA-I SA'DEYN VE MECMA-I BAHREYN
(İKİNCİ CİLT İKİNCİ KİTAP)¹

Filiz AKÇAY²

Bu çalışmada Orta Çağ'da İran bölgesinde hâkimiyet kuran Timurlular devrini anlatan *Matla-ı Sa'deyn ve Mecma-ı Bahreyn* adlı eserin tanıtımı yapılarak okuyucu ve araştırmacılara kitabın içeriği hakkında bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Eser *Kemâleddîn Abdürezzâk Semerkandî* tarafından Farsça olarak kaleme alınmış bir tarih kitabıdır. Müellifin kaleme geldiği bu eser özellikle 703-874 (1304-1470) yılları arasında İran, Horasan ve Hindistan'da meydana gelen olayları anlatması bakımından adı geçen dönem ile ilgili yapılacak çalışmalara ışık tutacak birinci elden kaynak niteliğindedir. Eserin pek çok nüshasının varlığı, iki nüshasının da İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi içerisinde yer alan Esat Efendi Kütüphanesinde olduğu bilinmektedir. Eser iki cilt dört kitap şeklindedir. Daha önce birinci cilt birinci-ikinci kitap ve ikinci cilt birinci kitap tarafımızdan tanıtılmaya çalışılıp yayına sunulmuştur. Tanıtımını

yaptığımız ikinci cilt Muhammed Şefiât tarafından 1936'da Lahor'da yayınlanmış, ardından Abd'ül Hüseyin Nevâi Bedân tarafından açıklamalar ve düzeltmeler eklenmiştir. Eserin tanıtımını yaptığımız bu cildi ve diğer

¹ Yazar; Kemâleddîn Abdürezzâk Semerkandî, Milli Eğitim Müdürlüğü İncelemeler ve Araştırmalar Kurumu.

² Dr., Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Bilim Dalı Doktora Mezunu senolakcay@hotmail.com, orcid.org/0000-0003-4292-5047.

ciltleri yazarın kaleme aldığı şekliyle bölümler halinde tanıtılmaya çalışılmıştır. Daha önce tarafımızdan tanıtımı yapılan birinci cilt birinci kitapta yazar ve eser ile ilgili bilgilere yer verildiğinden diğer cildlerin tanıtımı yapılırken tekrar olmaması açısından aynı konulara yer verilmemiştir.³

Eserin Tanıtımı⁴

Kitabın ilk beş sayfasını yazarın ve yayıncıların tanıtımı ile kapak görüntüsü oluşturmaktadır. 5-12. sayfalar arası fihristtir. 12. sayfada “*Matla-ı Sa'deyn ve Mecma-ı Bahreyn kitap tanıtımı başlığı*” altında kitabın tanıtımı yapılmaktadır. Kitabın ve yazarın tanıtımı yapıldıktan sonra aynı sayfada ikinci cilt birinci kitap başlığı yer almaktadır.

Sayfa 12-14'te Hükümet düzensizliği, Hazreti Hâkân Sâid'in durumunun yedi memlekete yayılması, her yerde fitne hâkim olmaya başlaması gibi (8)51. (Eserin bazı noktalarda tarihler belirtilirken yüzyıl ifade edilmeden doğrudan yıllar yazılmıştır. Bu durumun herhangi bir karışıklığa sebebiyet vermesini önlemek için tarafımızdan parantez içerisinde dönemin geçtiği yüzyıl ilave edilmiştir.) yılı olayları ele alınmaktadır. Yine aynı sayfalar arasında Horâsân yolunda Mirzâ Abdü'l-Latif'in başına gelen olaylardan bahsedilmekte, sayfa 14'ten 16'ya kadar Sultân Mirzâ Alâü'd-Devle'nin devletinin bağımsızlığını ilan etmesinden ve Mirzâ Abdü'l-Latif'in Allah'ın takdiri ile yakalanmasından bahsedilmektedir. Sayfa 16'dan 20'ye kadar Mirzâ Sultân Muhammed'in Fars ve Irak'a gidişinden ve Halife Mohîmen'in onayı ile o vilayetlerin fethedilmesinden söz edilmektedir. Sayfa 20'de Mirzâ Sultân Muhammed'in Melîk Müsteân'ın inayeti ile Türkmenler üzerine ordu sevk etmesinden, sayfa 21-23'te Mirzâ Ulûğ Bey Gürkân'ın Horâsân'a doğru hareketinden ve Tûrân'a dönüşünden bahsedilmektedir. Sayfa 23'te Mirzâ Alâü'd-Devle'nin Meşhed'e hareketinden ve Mirza Ebü'l-Kâsım Bâbü'r ile yaptığı sulhan, sayfa 24-30'da Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'r'ün Vilâyet-i Sârî'yi saltanat ve işbirliği amacıyla fethetme kararlılığıyla hareketinden söz edilmektedir. Sayfa 30'da Mirzâ Alâü'd-Devle'nin Belh ve Şabergân Vilâyetine gidişinden ve bunun sebeplerinden bahsedilmektedir.

Sayfa 30-33'te (8)52 (1448) yılı olayları arasında yer alan Celâleddîn Mirzâ Şâh Mahmûd'un doğumundan, sayfa 33'te Azîz Hotân Mirzâ İbrâhim'in sünnet töreni ve törenin ihtişamından, sayfa 34'te sünnet töreninin tarihinden bahsedilmektedir. Sayfa 34-40 arasında Horâsân-ı şiar'da Mirzâ Ulûğ Bey Gürkân ile Mirzâ Alâü'd-Devle'nin savaşı anlatılmaktadır. Sayfa 40-42'de Mirzâ Ulûğ Bey Gürkân'ın Meşhed'e ve Horasan'ın diğer beldelerine gidişi anlatılmaktadır. Sayfa 40-42'de Emîrzâde Yâr Ali'nin isyanı ve Herât dışında yağmalama yapması nedeniyle Mirzâ Ulûğ Bey Gürkân'ın dönüşünden bahsedilmektedir. Sayfa 45-47'de Mirzâ Ebü'l-Kâsım Bâbü'r'ün Dârü's-Saltanat-ı Herât tarafına geçmesi ve Emîrzâde Yâr Ali'nin öldürülmesi ve Emîr-i Hindûke'nin Merv'e gönderilmesinden söz edilmektedir.

Sayfa 47-49'da Mirzâ ebü'l-Kâsım Bahâdır'ın Horâsân sultanlığının başına geçmesi gibi (8)53 (1449) yılında meydana gelen olaylar ve Horâsân tahtına geçen Mirzâ Ebü'l-Kâsım Bâbü'r'ün cülusundan, sayfa 49-51'de Mirzâ

³ Filiz Akçay, “Matla-ı Sa'deyn ve Mecma-ı Bahreyn Adlı Eserin Birinci Cilt Birinci Kısımın Tanıtımı”, *Asya Studies Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 6 - Number: 21, p. 357-363, Autumn 2022.

⁴ Tanıtımını yaptığımız kitabın toplam dört ciltten oluşması ve ciltlerin kendi içerisindeki konu bütünlüğünün bozulmadan okuyucuya tanıtılması amaçlandığından eser, yazarın ele aldığı şekilde ciltler halinde tanıtılmaya çalışılmıştır.

Abdü'l-Latîf'in Mirzâ Ulûğ Bey Gürkân'a isyanından ve bu isyanın sebeplerinden bahsedilmektedir. Sayfa 51-53'te Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'r'ün Sistân'a gidişinden ve Emîr Hindûke'nin isyanı ile onun Habûşân eyaletinde öldürülmesi, sayfa 53'te Mirzâ Sultân Muhammed'in Horâsân'a doğru hareketinden ve oranın Melîk Müsteân'ın inayetiyle fethi anlatılmaktadır. Sayfa 54'te bu yıl (853) Mâverâünnehir'in ötesindeki memleketlerde meydana gelen olaylar, sayfa 54-61'de Tulû'u Âfitâb Râyet Sultânî'nin saltanat kurma çabaları ve cihanı fethetme azmi anlatılmaktadır.

Sayfa 61-63'te (8)54 (1450) yılı olaylarından Mirzâ Ebu'l-Kâsım'ın Irak ümerâsı ile savaşı ve Melîk-i Hallâk'ın yardımı ile onları yenmesi anlatılmaktadır. Sayfa 63'te Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'r'ün ikinci kez Darü's-Saltanat-ı Herât'a gelişi cülusu ve hükümdarlığı ele alınmaktadır. Sayfa 64-67'de Mâverânnehir memleketinin ahvali ve Mirzâ Abdü'l-Latîf'in öldürülmesi ve Mirzâ Sultân Abdullah'ın saltanatından, sayfa 67'de Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'r'ün Belh ve Bedahşân vilayetine gidişinden bahsedilmektedir.

Sayfa 68-71'de 855 (1451) yılı olayları ve Mirzâ Sultân Ebû Saîd'in başlangıçtaki ikbal ve intikal ahvalinden bahsedilmektedir. Sayfa 71-73'te Mirzâ Sultân Ebû Saîd ve Mirzâ Sultân Abdullah'ın yaptıkları savaş ve Hazreti Hilâfet Penâh'ın zaferinden bahsedilmektedir. Sayfa 73'te Horâsân'ın ahvali ve orada meydana gelen olaylardan bahsedilmektedir. Sayfa 74-78'de Mirzâ Sultân Muhammed ve Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'r'ün birbirleriyle yaptıkları savaştan ve Mirzâ Sultân Muhammed'in Çonârân'da öldürülmesinden bahsedilmektedir.

Sayfa 78'de Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'r'ün Irak ordusu için yaptığı hazırlıkların yer aldığı (8)56 (1452) yılı olayları ve onun Irak'a gidişi anlatılmakta, sayfa 79-82'de Irak ve Horâsân memleketlerinde meydana gelen bazı olaylardan ve Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'r'ün Irak'tan geri dönmesinden bahsedilmektedir.

Sayfa 82-84'te Azerbaycan'dan Yemen Denizi'ne kadar Irak ve Fars eyaletlerinin Türkmenlerin eline geçmesi gibi (8)57 (1453) yılı olayları ile Irak ve Fars memleketlerinin ahvalinden, sayfa 84'te Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'r'ün Irak'ı fethetme niyetiyle hareketinden ve Esterâbâd Vilayetindeki Kışlak olayından bahsedilmektedir.

Sayfa 85'te Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'r'ün Mâzenderân kışlağına gitmesi, ordunun Cürcân'da kalması gibi (8)58 (1454) yılı olayları ile Mürtezâ-yı Âzam Seyyîd Nizâmuddîn Abdü'l-Kerîm ve Sâdât Hezâr Jarîb'in gelişinden bahsedilmektedir. Sayfa 86-89'da Pâdişâh Kîvân Kadir Behrâm Kahr'ın Mâverâünnehir memleketini fethetmek için harekete geçmesinden, sayfa 89'da Fîrûzî'nin ordusunun büyüklüğü ve Zafer Penâh'ın tedbirle Semerkand'a ulaşmasından bahsedilmektedir. Sayfa 90'da Kale Komutanı Mirzâ Sultân Ebû Saîd'in aldığı tedbirler ve Semerkand Hisarından, sayfa 91-94'te Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'r'ün Firdevs (Semerkend şehri yazar tarafından içinde pek çok ağaç ve yeşil bahçelerin bulunmasından dolayı Firdevs'e benzetilmiştir) gibi olan Dârü's-Saltanat-Semerkand'ı kuşatmasından bahsedilmektedir. Sayfa 94-97'de iki muzaffer pâdişâh arasındaki uzlaşmadan ve Mirzâ Ebu'l Kâsım Bâbü'r'ün Horâsân tarafına dönüşünden söz edilmektedir.

Sayfa 98'de Mirzâ Ebu'l Kâsım Bâbü'r'ün Semerkand seferinden döndükten sonra Dârü's-Saltanat-ı Herât'a gitmesi gibi (8)59 (1454) yılı olayları ve Emîr Muzaffereddîn Halil'in Sistân'a gönderilmesinden, sayfa 99'da Sistân'ın Melîk Müsteân'ın inayeti ile fethinden ve diğer olaylardan bahsedilmektedir. Sayfa 100'de Mirzâ Sultân

Üveys'in katlinden söz edilmektedir. Sayfa 101-102'de Mâzenderân'ın Amâd Kalesi'nin fethinden ve Ehl-i Amâd'ın (eserde ehl-i Anâd şeklinde yazılmasına rağmen Amâd Kalesinde yer alan halkın buradan çıkarılmasından bahsedildiğinden doğrusunun ehl-i Amâd olması gerekmektedir) topraklarından çıkarılmasından bahsedilmektedir. Sayfa 103'te Elçi Mirzâ Sultân Ebû Saîd'in Şeyhü'l-İslâm Hoca Mevlânâ'nın isteği üzerine gelişi anlatılmaktadır.

Sayfa 104-106'da 860 (1455) yılı olaylarından Mirzâ Abu'l-Kâsım Bâbü'rün Cariye Bîkî ile evliliği ve bu evlilik töreninin ayrıntıları ile ülkede meydana gelen diğer olaylar anlatılmaktadır. Sayfa 106-109'da civar memleketlerden elçilerin gelişinden, Roma elçisinin getirdiği mektup, gelen hediyelerin içeriği ve komutanların yaptıkları seferler ele alınmaktadır. Sayfa 109'da Mirza Ebu'l-Kâsım Bâbü'rün Meşhed-i Mukaddes yönüne hareketinden bahsedilmektedir.

Sayfa 110-112'de (8)61 (1456) yılı olayları ile Nesâ Vilayeti tarafına ümerâ gönderme ve diğer konular anlatılmaktadır. Sayfa 113-116'da Mirzâ Ebu'l-Kâsım Bâbü'rün irtihalinden ve Serây-ı Ğurûr'dan, Me'vây-ı Serây-ı Tâb'a intikalinden bahsedilmektedir. Sayfa 116-117'de Mirzâ Celâleddîn Şâh Mahmûd'un devlet erkânının ittifakı ile başa geçmesinden, sayfa 118-122 arasında halkın huzur ve refahını sağlayıp kargaşayı önlemek için alınan tedbirler ve yapılan seferler gibi çeşitli olaylar ele alınmaktadır. Sayfa 122-124'te Horâsân saltanatı tahtında oturan Mirzâ Sultân İbrahim'in cülusundan, sayfa 124-125'te Mirzâ Sultân İbrahim ile Mirzâ Şâh Mahmûd arasındaki savaştan bahsedilmektedir. Sayfa 126'da Mirzâ Sultân Ebû Saîd'in Horâsân'a gidişinden ve Semerkand ümerasının Mirzâ Sultân İbrahim ile yaptığı savaştan, sayfa 127'de Mirzâ Sultân Ebû Saîd Dârû's-Saltanat-ı Herât'taki ordusundan söz edilmektedir. Sayfa 128'de Mehdi Aliyâ Goharşâd Ağa'nın öldürülmesi ve diğer bazı olayların hikâyesi anlatılmaktadır. Sayfa 129'da Mirzâ Sultân Ebû Saîd'in dönüşünden ve Horâsân ahvalinden bahsedilmektedir.

Sayfa 130-133'de (8)62 (1457) yılı olayları arasında yer alan Mirzâ Sultân İbrahim'in Mâzenderân'a gitmesi ve Türkmenlere yenilgi anlatılmaktadır. Sayfa 134'te İslâm büyüklerinin uzlaşma için Belh'e teveccühünden, sayfa 135-136'da Mirzâ Alâü'd-Devle'nin birkaç yıl sonra İkbâl tahtına dönüşünden bahsedilmektedir. Sayfa 137-140'ta Türkmen Pâdişâhının Horâsân tahtına gelişinden ve İhtiyârü'd-Dîn'in kaleyi ele geçirmesinden bahsedilmektedir. Sayfa 141'de Mirzâ Cihânşâh'ın Darû's-Sultâneh Herât'ın doğusuna hareketinden ve birkaç günde işini bitirmesi, sayfa 142-143'te elçilerin gelişi ve bazı olayların açıklanması ile Mirzâ Cihânşâh'ın çocuklarının gelişi anlatılmaktadır. Sayfa 144-145'te bayram kutlamaları ve elçilerin Mirzâ Sultân Ebû Saîd ile görüşmelerinden bahsedilmektedir.

Sayfa 146'da (8)63 (1458) yılı olaylarından Mirzâ Sultân Ebû Saîd'in Herât'a gidişinden, sayfa 147-148'de iki Kâmrân Pâdişâhının barışmasından ve Mirzâ Cihânşâh'ın Azerbaycan'a dönüşünden bahsedilmektedir. Sayfa 149'da Tulû'-u Âfâtâb-ı Râyet-i Sultânî'nin Horâsân saltanatının başına ikinci kez geçmesinden, sayfa 150-152'de Hazreti Hilâfet Penâhî'nin şehzadelerle savaşması ve Mirzâ Sultân Sencer'in öldürülmesinden söz edilmektedir. Sayfa 153'te Râyet-i Zafer-i Âyet'in dönüşü ve bazı durumların açıklanması, sayfa 154-155'te Mirzâ Ebû'l-Gâzi Sultân Hüseyin Bahâdîr'in ortaya çıkışından bahsedilmektedir. Sayfa 156'da Hümâyun'un Dârû's-Sultâneh-i

Herât'a inişinden, sayfa 156-157'de Dârü's-Sultâneh-i Herât'taki imâret-i namazgâhtan, sayfa 158'de Nîrahtû Kalesi'nin fethinden ve o kaleyi fetheden Pîrke'nin öldürülmesinden söz edilmektedir. Sayfa 159'da Mirzâ Sultân İbrahim'in vefatından, sayfa 160'ta Emîrzâde Şâhrûh'un doğumundan ve Hümâyun alayının düzenlenmesinden bahsedilmektedir. Sayfa 161'de Emâd Kalesi'nin fethinden ve Hazret'in Nîrahtû Kalesi'ne gidişi, sayfa 162'de Mirzâ Şâh Mahmûd'un ölümünden bahsedilmekte ve o yıl meydana gelen diğer olaylar anlatılmaktadır.

Sayfa 163-164'te devletin istikbalinin açıklığı ve gündün güne büyümesi gibi (8)64 (1459) yılı olayları ve benzer durumların kısaca açıklanması yer almaktadır. Sayfa 165-166'da Zefer Nîşân ordunun Mâzenderân'ı fethetmek için harekete geçmesinden bahsedilmektedir. Sayfa 168-169'da Emîr Halîl'in Dârü's-Saltanat-ı Herât'ı fethetmek niyetiyle gelişinden, sayfa 170-171'de Hümâyun alayının Dârü's-Saltanat-ı Herât'a gelişinden ve Emîr Halîl'in getirilmesinden söz edilmektedir.

Sayfa 172-174'te Muharrem ayının başlarında Azerbaycan'dan elçi gelmesi ve elçinin hediyeler sunması gibi (8)65 (1460) yılında meydana gelen çeşitli olaylar ile Hâce Nâsirüd-Dîn'in Horâsân'a gelişinden, sayfa 175-176'da Mirzâ Muhammad Cökî'nin muhalefeti nedeniyle Hümâyun'un Mâverânnehir'e doğru hareketinden bahsedilmektedir. Sayfa 177-178'de Mirzâ Sultân Hüseyin'in Dârü's-Saltanat-ı Herât'ı fethetmek niyetiyle gelişini anlatılmaktadır.

Sayfa 179'da (8)66 (1461) yılı olayları ve Râyet-i Zafer Nîşân'ın Mâzenderân memleketine gidişinden bahsedilmektedir. Sayfa 180'de Emîr Halîl'in katli ve İl Celâyîr Ser Hîlân'ın öldürülmesi, sayfa 181-182'de Râyet-i Zafer Nîşân'ın Mâzenderân eyaletinden dönüşünden ve ve Horâsân eyaletinin işlerini yoluna koymasından bahsedilmektedir. Sayfa 183'te Hazreti Farmân Farmânî Dahr'ın Mâverânnehir tarafına bir kez daha hareket etmesinden, sayfa 184'te Dârü's-Saltanat-ı Herât'ın ahvalinden bahsedilmektedir. Sayfa 185'te Mansûr'un ordusunun Ceyhun'dan geçip Semerkand'a inişinden söz edilmektedir.

Sayfa 186'da (8)67 (1462) yılı olaylarından Râyât'ın fethi ile Şâhrûhiyye Kalesi'nin ele geçirilmesi anlatılmaktadır. Sayfa 187-188'de Horâsân'ın bu yıldaki durumundan bahsedilmektedir. Sayfa 189-190'da Azerbaycan, Irak ve Fars memleketlerinin ahvali, sayfa 192'de Şâhrûhiyye Kalesi'nin görünümü ve Yüce Ordu'nun durumundan söz edilmektedir.

Sayfa 193'te (8)68 (1463) yılı olayları ve Şâhrûhiyye Kalesi'nin fethinden ve Horâsân memleketine dönüşünden bahsedilmekte, sayfa 193-194'te Horâsân memleketinin ahvali ve divan vezirlerinin azlinden, sayfa 195'te Mirzâ Sultân Hüseyin'in Horâsân memleketine gelişinden söz edilmektedir.

Sayfa 196-198'da (8)69 (1464) yılı olaylarından Râyât-ı Âfitâb-ı Eşrâk'ın Merv eyaletine gitmesi ve kışlağa yönelmesi, sayfa 199-200'de Râyât-ı Zafer Âyât'ın kışlaktan Dârü's-Saltanat-ı Herât'a dönüşünden bahsedilmektedir.

Sayfa 201-204'te (8)70 (1465) yılı olayları ile Ümerâ-yı Kebîr'in İlgâr'a gidişi ve ehşâmın Irak Vilayeti'nden gelişini anlatılmaktadır. Sayfa 204'te Şehzâde Bâysungûr Eyaleti, şehzadelerin sünneti ve büyük kutlamadan bahsedilmektedir.

Sayfa 206-208'da (8)71 (1466) yılı olayları ile Bağdâd'ın fethi ve Emîrzade Pîr Bodâg'ın öldürülmesinden bahsedilmektedir.

Sayfa 209-210'da (8)72 (1467) yılı olayları arasında yer alan Emîr Nûr Saîd'in Havârizm'den getirilmesinden bahsedilmektedir. Sayfa 211-213'te Hazreti Hilâfet Panâhî (Mirzâ Sultân Ebû Saîd Gürkân)' nin Merv'e hareketinden ve Mirzâ Cihânşâh olaylarından, sayfa 214'te Hazreti Hilâfet Panâhî Mirzâ Sultân Ebû Saîd Gürkân'ın Irak ve Azerbaycan'a gidişinden bahsedilmektedir.

Sayfa 215-216'da (8)73 (1468) yılı olayları ile Irak ve Fârs memleketlerine aday olan ümera ve elçilerin gelişinden bahsedilmektedir. Sayfa 217-219'da Emîrzâde Hüseyin Ali'nin yok edilmesinden ve Hümâyun (ordu)'un Karabağ'a yönelmesinden, sayfa 220'de Sultân-ı Âfitâb'ın kışlak yurduna hareket etmesinden söz edilmektedir. Sayfa 221'de Sultân-ı Âfâk'ın kışlak yurdunda kaldığı süre boyunca meydana gelen bazı olaylar, sayfa 222'de Irak ve Fars memleketlerinin ahvali anlatılmaktadır. Sayfa 223-224'te Horâsân memleketinin ahvalinden bahsedilmektedir. Sayfa 225-229'da Sultân Saîd olayı, şehit Mirzâ Sultân Ebû Saîd'in başına gelen birtakım olaylar açıklanmaktadır. Sayfa 229'da Muzafferü'd-dîn Emîr Hasan Bey'in Pâdişâh Saîd'in ordusu yönüne gelişinden, sayfa 230-234'te ümerânın evlat ve cediti ile ordunun Kîylân, Şîrvân ve diğer beldelere bölünmesinden bahsedilmektedir. Sayfa 234-239'da Hazreti Muâze'd-Dünyâ ved-dîn Mirza Ebû Gâzî Sultân Hüseyin'in başa geçmesinden, sayfa 239'da Horâsânât ve diğer vilayetlerde meydana gelen durumlardan bahsedilmektedir. Sayfa 240-245'te Mâverâünnehir Vilayeti'nin ahvali ve bu vilayet ile diğer vilayetlerdeki şehzâdelerden, sayfa 245'te hutbenin Hazreti Ali adına değiştirilmesi ve Şiiliği ilan etmek isteyen bir grup insana, Hazretleri'nin yasağından söz edilmektedir.

Sayfa 246'da 874 (1469) yılı olayları ve Mirzâ Sultân Hüseyin'in ölümünden, sayfa 247-250'de Humâyun'un Mazenderân'a saldırmak için ayrılmasından ve Ebû Muzaffer Yâdigâr Muhammed'in saldırısından bahsedilmektedir. Sayfa 250'de Irak, Fars ve Azerbaycan'ın ahvalinden bahsedilmektedir. Sayfa 251-254'te Horâsân memleketinin ahvalinden söz edilmektedir.

Sayfa 254-256'da 875 (1470) yılı olaylarından ve Mirzâ Yâdigâr Muhammed'in cülusundan bahsedilmektedir. Sayfa 257-258'de İlğâr Mirzâ Sultân Hüseyin'in emriyle Mirzâ Yâdigâr Muhammed'in öldürülmesi, sayfa 259-263'te Tulû'u Âfitâb Râyet Sultânî'nin Horâsân Sultanlığı tahtına ikinci kez oturması anlatılmaktadır.

SONUÇ

Orta Çağ tarihi hakkında yazılan ve tanıtımını yapmaya çalıştığımız *Matla-ı Sa'deyn ve Mecma-ı Bahreyn* adlı bu kitap Farsça olarak yazılmış ve günümüze ulaşmış kıymetli eserler arasında yer almaktadır. Eseri kaleme alan *Kemâleddîn Abdürrezzâk Semerkandî*'nin elçilik görevi ile çeşitli ülkelere gitmiş ve yaşadığı dönem ile ilgili olayları bire bir gözlemleyerek kaleme almıştır. Bu durum eseri birinci elden kaynaklar arasında önemli bir konuma getirmektedir. Eser özellikle Timurlular devletinin faaliyet gösterdiği İran ve Hindistan'ın Orta Çağ'daki durumu ve oradaki Türkler'in tarihi bakımından önemlidir. Bunun yanında eserden Timurluların etkileşim halinde buldukları Gürcistan, Azarbaycan, Irak, Afganistan gibi ülkelere yapılan seferler nedeniyle adı geçen dönem ile ilgili bu ülkeler hakkında bilgi edinmek mümkündür. Eser bu ülkelerin dini inanışları, coğrafi özellikleri, askeri, siyasi ve sosyal yapıları hakkında da bizlere bilgiler sunmaktadır. Bu bakımdan özellikle Özbek, Memlük, Gürcistan, Hindistan, Rûm, Irak, Fars, Azerbaycan, Afganistan gibi komşu/uzak ülkeler ve emirliklerin yöneticileri ve devletlerarası askeri ilişkilerin ele alınış şeklindeki teferruat eseri önemli bir noktaya taşımakta ve önemin siyasi yapısı ile devletlerarası ilişkilerin anlaşılması açısından kıymetli bir konuma getirmektedir. Sonuç olarak Orta Çağ tarihinde Timurlular devri ile ilgili kaleme alınan bu kıymetli eser, adı geçen coğrafyada hüküm sürmüş devletler ve onların etkileşim halinde buldukları devletler ile ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılara zengin içerik sunmaktadır. Bu ve bunun gibi kıymetli eserler ile ilgili yapılacak her çalışmanın değerli olduğu kanaati ile çalışmaların sayısının artmasını temenni ederiz.

KAYNAKÇA

AKÇAY, Filiz ,“Matla-ı Sa'deyn ve Mecma-ı Bahreyn Adlı Eserin Birinci Cilt Birinci Kısımın Tanıtımı”, *Asya Studies Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 6 - Number: 21, p. 357-363, Autumn 2022.